

FTAMP 14.35.01

DOI: <https://doi.org/10.47344/q8rk9v81>

Бекболат Жаннұр^{1*}, Жолмаханова Ақерке¹, Сейфуллах Йылдырым²
¹Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан

²Гази университеті, Анкара, Түркия
 *e-mail: zhannurbekbolat@gmail.com

М.ШОҚАЙ ХАТТАРЫН ЗЕРТТЕУШІЛІК ӘДІС АРҚЫЛЫ ОҚЫТУДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Аңдатпа. Бұл зерттеу мақаласында жоғары оқу орындарындағы әдеби білім беру үдерісінде эпистолярлық жанрды оқытуда эмигрант хаттарының маңызы және оқытудың ғылыми-әдістемелік қырлары қарастырылады. Зерттеу объектісі ретінде ЖОО-дағы «Шет елдердегі қазақ әдебиеті» пәні аясында эмигрант хаттары оқу материалы ретінде пайдаланылды. Мақалада қазақ әдебиетіндегі эмигранттық эпистолярлық мұраның жанрлық табиғаты мен оқу үдерісіндегі әлеуетін толық ашуға кедергі келтіріп отырған мәселелер айқындалады. Зерттеу барысында әдебиеттанулық талдау, салыстырмалы әдіс, жүйелеу және педагогикалық модельдеу тәсілдері қолданылды. Эмигранттық хаттар тарихи құжат қана емес, тұлғалық дүниетаным мен ұлттық идеяны бейнелейтін әдеби мәтін ретінде қарастырылып, олардың оқу үдерісіндегі танымдық және тәрбиелік мүмкіндіктері негізделеді. Әсіресе Мұстафа Шоқай эпистолярлық мұрасы эмигранттық дискурстың репрезентативті үлгісі ретінде талданады. Зерттеу нәтижесінде эмигранттық эпистолярлық жанрды оқытудың әдебиеттанулық, педагогикалық және әдістемелік ұстанымдары біртұтас жүйе ретінде айқындалып, ЖОО-ға арналған әдістемелік үлгінің негізгі компоненттері ұсынылады. Ұсынылған тұжырымдар студенттердің тарихи-мәдени санасын қалыптастыруға, мәтінді кешенді талдау дағдыларын дамытуға және әдеби білім мазмұнын жаңғыртуға бағытталған. Зерттеуде Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы Қазақстан тарихы мен мәдениетінің маңызды дереккөзі әрі рухани-әдеби құндылық ретінде кешенді түрде қарастырылып, оның жанрлық табиғаты, стильдік және идеялық-мазмұндық ерекшеліктері жоғары әдеби дискурс деңгейінде ғылыми-теориялық тұрғыда негізделді, соның нәтижесінде эмигранттық эпистолярлық жанр аясындағы репрезентативтік сипаты айқындалып, ұлттық дүниетаным мен тарихи сананы қалыптастырудағы танымдық әрі рухани қызметі дәлелденді. Зерттеу барысында алынған тұжырымдар мен ғылыми нәтижелерді жоғары оқу орындары мен жалпы білім беретін мектептердің қазақ әдебиеті курстарында эпистолярлық жанрды оқыту үдерісін жетілдіруде, арнайы курстар мен элективті пәндердің мазмұнын толықтыруда, сондай-ақ қазақ эпистолярлық мұрасын ғылыми тұрғыда зерделеудің өзекті мәселелерін нақтылау мен оның даму бағыттары мен зерттеу перспективаларын айқындауда теориялық-әдіснамалық негіз ретінде пайдалануға мүмкіндік бар.

Түйін сөздер: эмигранттық әдебиет, эпистолярлық жанр, қазақ әдебиеті, әдістеме, Мұстафа Шоқай, эпистолярлық мұра

Кіріспе

Қазіргі жоғары білім беру жүйесінде әдеби білім мазмұнын жаңғырту, ұлттық тарих пен рухани мұраны ғылыми тұрғыда меңгерудің тиімді жолдарын айқындау өзекті мәселелердің қатарынан орын алады. Осы бағытта қазақ әдебиетіндегі эмигранттық эпистолярлық жанр — XX ғасыр басындағы тарихи-әлеуметтік ахуалды, ұлт зиялыларының дүниетанымын және азаматтық ұстанымын бейнелейтін ерекше әдеби құбылыс ретінде назар аударуды қажет етеді. Эпистолярлық мәтіндер ұзақ уақыт бойы негізінен деректік немесе қосымша материал ретінде қарастырылып, олардың әдеби-танымдық және дидактикалық әлеуеті оқу үдерісінде жүйелі түрде іске асырылмай келеді.

Қазақ эмиграциясы тарихымен тығыз байланысты бұл жанрдың қалыптасуы мен дамуы XX ғасырдың алғашқы ширегіндегі қоғамдық-саяси үдерістермен сабақтас. Аталған кезеңде шетелде өмір сүріп, ұлт тағдырына қатысты өз көзқарасын хат жанры арқылы білдірген Мұстафа Шоқай эпистолярлық мұрасы эмигранттық дискурстың мазмұндық, идеялық және стильдік белгілерін айқындайтын репрезентативті үлгілердің бірі болып табылады. Соған қарамастан, бұл мұраны жоғары оқу орындарында оқытуға арналған ғылыми-әдістемелік тұжырымдамалардың жеткіліксіздігі мәселенің өзектілігін арттыра түседі.

Осыған байланысты эмигранттық эпистолярлық жанрды әдеби мәтін ретінде танып, оны ЖОО-дағы әдеби пәндер мазмұнына енгізудің ғылыми негіздерін айқындау қажеттілігі туындайды. Бұл мақалада эмигранттық хаттарды оқытудың әдістемелік шешімдері ұсынылып, олардың студенттердің тарихи-мәдени санасын қалыптастырудағы, мәтінді кешенді талдау дағдыларын дамытудағы мүмкіндіктері негізделеді. Ұсынылған тұжырымдар әдеби білім беру жүйесін жаңғыртуға бағытталған ғылыми-әдістемелік ізденістердің нәтижесі ретінде сипатталады. Манзила Хабибова көрсеткендей, эпистолярлық форма автордың ішкі рухани әлемін ашатын әрі адресатпен ерекше байланыс орнататын жанр болып табылады («...эпистолярлық форма кейіпкерлердің ішкі жан дүниесін ашудың және олардың арасында байланыс орнатудың о ретінде қызмет етеді, көбіне дәстүрлі қарым-қатынас түрлерінің шеңберінен асып түседі.») [1]. Бұл тұжырым Мұстафа Шоқай хаттарының табиғатына толық сәйкес келеді. Қайраткердің хаттары оның саяси көзқарасын ғана емес, тұлғалық болмысын, эмиграциядағы психологиялық ахуалын терең танытуға мүмкіндік береді [2]. Осы тұрғыдан алғанда, Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасын ЖОО-да оқыту студенттердің тарихи санасын, эмпатиялық қабылдауын және сыни ойлау дағдыларын қалыптастыруда аса маңызды. Қазақ әдебиетін оқыту үдерісінде эпистолярлық еңбектерді жүйелі түрде енгізу білім алушылардың әдеби-теориялық даярлығын тереңдетумен қатар, олардың тарихи-мәдени санасын қалыптастыруда айрықша маңызға ие. Эпистолярлық мәтіндер көркем шығарма мен деректік жазбаның тоғысқан нүктесінде орналасып, автор тұлғасының дүниетанымын, азаматтық ұстанымын және рухани болмысын тікелей танытуымен ерекшеленеді [3]. Осы тұрғыдан алғанда хат жанрын оқу материалы ретінде пайдалану білім алушыларға әдеби үдерісті жеке тұлғаның тағдырымен, тарихи уақытпен және ұлттық идеямен сабақтастыра қабылдауға мүмкіндік береді.

Зерттеу әдістері мен материалдары

Зерттеу барысында эпистолярлық жанрды жоғары оқу орнында оқытудың ғылыми-әдістемелік қырларын айқындау мақсатында мәтіндік талдау, салыстырмалы-теориялық әдіс, жүйелеу, сондай-ақ педагогикалық бақылау және эксперименттік жұмыс элементтері қолданылды. Зерттеу материалы ретінде Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы атты екі томдық жинақ негізге алынды. Аталған еңбекте жинақталған хаттар Мұстафа Шоқайдың эмиграция жағдайындағы дүниетанымын, азаматтық ұстанымын және ұлттық идеяны бейнелейтін эпистолярлық мәтіндер ретінде қарастырылып, әдеби әрі дидактикалық тұрғыдан талданды. Хаттар мәтіндік құрылымы, стильдік ерекшелігі, адресатқа бағдарлануы және тарихи-контекстік мазмұны тұрғысынан іріктеліп, оқу материалы ретінде пайдаланылды. Зерттеудің теориялық тұғырын айқындауда эпистолярлық жанр, хатты оқыту және әдеби білім беру мәселелерін қарастырған шетелдік және отандық ғалымдардың еңбектері басшылыққа алынды. Атап айтқанда, шетелдік зерттеушілер М. Н. Хабибова мен Ф. У. Ахтамова еңбектеріндегі эпистолярлық мәтіннің коммуникативтік және дидактикалық мүмкіндіктеріне қатысты тұжырымдар зерттеу логикасын негіздеуге мүмкіндік берді. Сонымен қатар отандық ғалымдар Жадыра Қалижарова мен Қанипаш Мәдібаева еңбектеріндегі әдеби жанрды оқыту, мәтінді интерпретациялау және тұлғатану мәселелеріне қатысты ғылыми пікірлер зерттеудің әдістемелік бағытын нақтылауда маңызды рөл атқарды.

Зерттеу барысында эпистолярлық мәтіндерді оқыту үдерісіне байланысты педагогикалық экспериментке ерекше назар аударылды. Эксперименттік жұмыс аясында Мұстафа Шоқай хаттарын оқу, талдау және интерпретациялау арқылы студенттердің мәтінді тарихи-

контекстік тұрғыдан қабылдау деңгейі, авторлық позицияны түсінуі және сыни ойлау қабілетінің дамуы бақылауға алынды. Эксперимент нәтижелері эпистолярлық жанрды оқытудың ғылыми-әдістемелік тұрғыдан тиімді екендігін айқындауға негіз болды.

Нәтижелер мен талқылаулар

Эпистолярлық жанр әдебиеттануда автор тұлғасын, тарихи уақытты және әлеуметтік ортаны тікелей байланыстыра бейнелейтін күрделі көркем-дискурстық форма ретінде қарастырылады. Зерттеушілердің пікірінше, хат мәтіндерінің басты ерекшелігі – автор мен адресат арасындағы диалогтық қатынастың сақталуы және авторлық «меннің» ашық көрініс табуы. Мәселен, Д. Г. Альтман эпистолярлық жанрды дербес әдеби форма ретінде негіздеп, оны адресатқа бағытталған, бірақ кең оқырманға ашық дискурстық кеңістік деп сипаттайды [4]. Ал М. Бахтин хат жанрына тән диалогтылық пен үн қату сипатын атап көрсетіп, эпистолярлық мәтінді тірі коммуникация үлгісі ретінде бағалайды [5].

Ф. У. Ахматова өзінің “The Evolution of Epistolary Genre and Its Nature in World Literature (2025)” еңбегінде эпистолярлық жанрдың ерекшелігі – автордың ішкі ойы мен сезімін жасырмай, тікелей жеткізуінде. Хат арқылы тұлға өз жан дүниесін ашып, оқырманмен бейресми, бірақ терең рухани байланыс орнатады. Бұл қасиет эпистолярлық мәтінді оқырманға барынша жақындатып, оны автордың ой толғанысына ортақтастырады дей келе мынадай пікір білдіреді: «Эпистолярлық жанр кейіпкерлердің ойлары мен сезімдеріне терең әрі жақын үңілуге мүмкіндік береді, сондай-ақ автор мен оқырман арасында тікелей байланыс орнатады.» [6]. Осы тұрғыдан алғанда, Мұстафа Шоқайдың хаттары оның саяси мақалаларынан өзгеше қырын танытады. Қайраткер хаттарында ұлттық мүдде жолындағы күрескер ғана емес, тарихи жағдайды жүрегімен сезінген, күмән мен үміттің арасында өмір сүрген тұлға ретінде көрінеді. Шоқайдың хаттық мұрасы оқырманды оның ішкі әлеміне жетелеп, автор мен оқырман арасында тікелей байланыс қалыптастырады. Демек, эпистолярлық жанр арқылы Мұстафа Шоқай тұлғасы деректік деңгейде емес, адамдық болмысымен, рухани күйімен танылады. Бұл жанрдың танымдық әрі тәрбиелік мәнін арттырып, оны ЖОО-да оқытудың маңызды әдістемелік құралына айналдырады.

Эпистолярлық жанр әдебиет тарихында жеке тұлғаның ішкі дүниесін, дүниетанымын және қоғамдық көзқарасын тікелей жеткізетін синкретті жанр ретінде танылады. Хат мәтіндері көркемдік баяндау, деректік нақтылық және авторлық рефлексия элементтерін біріктіруімен ерекшеленеді. Эмиграция жағдайында жазылған хаттарда бұл белгілер жаңа сапалық сипатқа ие болып, жанрлық трансформация үдерісі айқын байқалады.

Эмигранттық эпистолярлық мәтіндерде жеке тағдыр мен ұлттық мүдде, эмоциялық күй мен идеялық бағдар біртұтас дискурстық кеңістікте көрініс табады. Осы тұрғыдан алғанда эмигрант хаттары тек тарихи құжат қана емес, әдеби мәтін ретінде де қарастырылуы дұрыс шешім. Мақалада эпистолярлық жанрдың көркемдік, деректік және идеологиялық қырлары кешенді түрде талданып, оны әдеби білім беру үдерісінде дербес оқу нысаны ретінде тану мәселесін қарастырамыз. Эпистолярлық мұра әдебиеттануда жеке тұлғаның тарихи кезеңмен, қоғаммен және адресатпен тікелей қарым-қатынасын бейнелейтін жанрлық форма ретінде айқындалады. Хат мәтіндерінде авторлық «мен» көркем шарттылықтан гөрі өмірлік шындыққа жақын қалыпта көрініс тауып, мәтінге деректік нақтылық пен идеялық салмақ дарытады. Осы ерекшелік эпистолярлық жанрды жоғары оқу орнында оқытудың тиімді нысанына айналдырады, өйткені ол білім алушыларға әдеби мәтінді тек көркем шығарма ретінде емес, тарихи-әлеуметтік дискурс ретінде кешенді қабылдауға мүмкіндік береді.

Хат жанрын оқыту барысында студенттер авторлық позицияны, адресатпен диалогты, уақыт пен кеңістікке қатысты рефлексияны және ұлттық идеяның мәтіндік репрезентациясын терең түсінеді. Эпистолярлық мәтіндердің публицистикалық, мемориалдық және автобиографиялық қабаттарының тоғысуы оларды әдеби-теориялық талдаудың ғана емес, тарихи-дискурстық пайымдаудың да маңызды материалына айналдырады. Осы тұрғыдан алғанда Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық-публицистикалық мұрасы хат жанрының көркемдік және идеялық мүмкіндіктерін айқын танытатын репрезентативті үлгі болып

табылады. Мысалы, қоғам белсендісінің «Атамекен жағдайы» деп аталған эпистолярлық жазбасында: «...Біз, Түркістан ұлтшылдары, нахақтан өлтірілген, бойындағы барымен мекеннің, туған халқының ар-намысын қорғаған жерлестеріміздің күрескер рухына құрметпен басымызды иеміз» - деген өршіл рух лебінің реңкі басым [7]. Бұл жазбада Мұстафа Шоқай дүниетанымына тән ұлттық сана, тарихи жады және азаматтық жауапкершілік тұтас көркем-идеялық жүйе ретінде көрініс табады. Мәтін «Біз, түркістан ұлтшылдары» деп басталуы арқылы авторлық позицияны жеке тұлғалық деңгейден көтеріп, оны ұжымдық саяси-рухани субъект ретінде айқындайды. Бұл эпистолярлық әрі публицистикалық дискурста тән ерекшелік: «мен» емес, «біз» арқылы сөйлеу – ұлттық бірлікті риторикалық емес, идеялық ұстаным ретінде бекіту тәсілі. «Нахақтан өлтірілген» тіркесі мәтінге этикалық бағалау жүктеп, тарихи оқиғаларға моральдық өлшеммен қарау қажеттігін алға тартады. Бұл жерде өлім жеке трагедия ретінде емес, ұлттық ар-намыстың бұзылуы ретінде қабылданады. Автор жерлестерінің күресін «бойындағы барымен» деген тіркес арқылы толық жанқиярлық, рухани берілу деңгейінде сипаттайды. Бұл эпитет эпистолярлық мәтінге эмоционалдық тереңдік беріп қана қоймай, күрескер бейнесін идеалданған тұлғалық модель ретінде ұсынады. Мәтінде «мекеннің, туған халқының ар-намысын қорғау» ұғымдары қатар қолданылып, кеңістік (жер, мекен) пен қауым (халық) біртұтас құндылық жүйесіне біріктіріледі. Әдеби тұрғыдан бұл — ұлттық хронотоптың көрінісі: туған жер мен халық тағдыры бөлінбес бірлік ретінде пайымдалады. Мұндай тұтастық Мұстафа Шоқай шығармашылығына тән ұлттық идеяның өзегін құрайды.

Сөйлемнің соңындағы «күрескер рухына құрметпен басымызды иеміз» формуласы мәтінді мемориалдық-ритуалдық дискурс деңгейіне көтереді. Бұл тіркес авторлық ойдың логикалық түйіні ғана емес, тарихи әділеттілікке тағзым етудің көркем формасы ретінде көрінеді. Эпистолярлық және публицистикалық жанрға тән бұл интонация мәтінді әрекетке шақырудан гөрі тарихи жадыны сақтауға бағыттайды. Берілген жолдар Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық-публицистикалық мұрасындағы ұлттық қайғы мен ұлттық намысты, құрбандық пен рухани биіктікті қатар бейнелейтін терең мағыналы мәтін үлгісі болып табылады. Бұл мәтін жеке саяси ұстанымның көрінісі емес, Түркістан ұлт-азаттық қозғалысының рухани-идеялық декларациясы ретінде бағаланып, жоғары оқу орнында әдеби-теориялық және тарихи-дискурстық талдаудың маңызды нысаны бола алады.

Эпистолярлық мәтіндерде автордың азаматтық ұстанымы мен тарихи ойлау жүйесі тікелей адресатқа бағытталған сөз арқылы айқындалады. Хат жанры тұлғаның ішкі рефлексиясын ғана емес, қоғамдық жауапкершілікті де бейнелейтін әдеби форма ретінде ерекшеленеді. Осы тұрғыдан алғанда төмендегі жолдар Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық және публицистикалық мұрасына тән идеялық-азаматтық бағдарды жинақтаған мәтін үлгісі болып табылады. Оның айқын дәлелі ретінде Мұстафа Шоқайдың Уәли Нұралдин бектің мақалалырына орай жазылған «Алауыздыққа орын қалдырмайық» атты хатында біршама азаматты позициялары айқын көрініс береді: «...Біз еркін және азат өмір сүргіміз келеді. Біз де Түркия тәрізді ұлттық билікке қол жеткізуіміз керек. Осы мақсатымызға жетуіміз үшін біз өзімізге қарсы келген күштермен күреспей тұра алмаймыз... Алауыздыққа орын қалдырмайық» [8].

Берілген жолдарда Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық және публицистикалық мұрасына тән азаматтық пафос, ұлттық жауапкершілік және тарихи бағдар айқын көрініс табады. Мәтіннің өзегінде еркіндік пен азаттық идеясы негізгі құндылық ретінде қойылып, ол жеке адамның емес, тұтас ұлттың тағдырымен сабақтастырыла пайымдалады. «Біз» есімдігінің жүйелі қолданылуы авторлық позицияны ұжымдық сана деңгейіне көтеріп, адресат шеңберін нақты бір тұлғадан халықтық қауымдастыққа дейін кеңейтеді. Бұл эпистолярлық және публицистикалық мәтінге тән инклюзивті дискурс қалыптастырады. Мәтінде Түркия тәжірибесінің мысал ретінде алынуы тарихи-салыстырмалы ойлаудың белгісі болып табылады. Автор өз ұлтының болашағын өзге халықтың тарихи жетістігімен салыстыра отырып, ұлттық бірлікке қол жеткізудің мүмкін әрі қажетті екенін дәлелдеуге ұмтылады. Бұл тәсіл мәтінге тек эмоциялық емес, рационалды-идеялық аргументация дарытады. Түркия

образы мұнда географиялық немесе саяси нысан ретінде емес, ұлттық тұтастықтың символы ретінде қызмет атқарады. Сонымен қатар мәтінде күрес ұғымы романтикалық немесе абстрактілі сипатта емес, тарихи шындықтың заңды салдары ретінде беріледі. Автор қарсы күштермен күресті зорлыққа шақыру емес, еркіндік жолындағы амалсыз қажеттілік ретінде түсіндіреді. Бұл тұста Шоқайдың саяси ойлауына тән жауапкершілік этикасы байқалады: күрес – мақсат емес, ұлттық болмысты сақтаудың құралы. Мұндай пайым мәтіннің публицистикалық салмағын арттырып, оны тарихи-идеологиялық дискурс деңгейіне шығарады. Мәтіннің соңындағы «Алауыздыққа орын қалдырмайық» деген үндеу эпистолярлық және публицистикалық жанрға тән директивті интонацияны күшейтеді. Бұл сөйлем авторлық ойдың қорытындысы ғана емес, адресатқа бағытталған нақты әрекетке шақыру ретінде көрінеді. Әдеби тұрғыдан алғанда, бұл — мәтіндегі идеялық кульминация: еркіндік, бірлік, күрес ұғымдары осы тұста тұтас мағыналық жүйеге бірігеді.

Қазіргі педагогикалық зерттеулерде оқыту үдерісін тұлғаға бағыттап ұйымдастыруға басымдық беріледі. Осы тұрғыда проблемалық тапсырмалар, жобалық жұмыстар, зерттеушілік әрекет пен саралап оқыту сияқты әдістер білім алушының белсенділігін арттырудың негізгі құралы ретінде қарастырылады. Аталған тәсілдер оқушының ойлау қабілетін дамытып қана қоймай, алған білімін талдау және бағалау деңгейіне көтереді. Соның ішінде зерттеушілік әдіс – оқу үдерісінде білім алушының танымдық әрекетін жандандырып, оны дербес ой қорытуға, дәлелді пікір айтуға бағыттайтын тиімді тәсілдердің бірі. Бұл әдіс барысында студент дайын ақпаратты қабылдаумен шектелмей, деректерді іздеу, іріктеу, салыстыру және жүйелеу әрекеттерін өз бетінше жүзеге асырады. Мұстафа Шоқайдың хаттарын оқытуда зерттеушілік әдісті қолдану әдеби мәтінді тек мазмұндық деңгейде емес, идеялық, әлеуметтік және саяси тұрғыдан кешенді қарастыруға мүмкіндік береді. Хаттар автор көзқарасын айқындайтын дерек көзі ретінде талданып, олардың жазылу жағдайы мен мағыналық астары білім алушылардың өз зерттеу нысанына айналады. Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасын меңгертуде бұл әдістің қолданылуы дерекпен жұмыс жасау мәдениетін қалыптастырып, ұлттық ой мен азаттық идеяларын терең түсінуге жағдай жасайды. Зерттеушілер Мұстафа Шоқайдың жазба мұрасы туралы: «Ғалымдар Мұстафа Шоқайдың жазба мұрасын қазақ эмиграциясының тарихын және XX ғасырдың басындағы ұлттық-азаттық қозғалыс идеяларын бейнелейтін маңызды тарихи дереккөз ретінде бағалайды», - деген пікір білдіреді. Осы тұрғыдан алғанда, Мұстафа Шоқай хаттарын зерттеушілік әдіс негізінде оқыту тарихи сананы қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жоғары оқу орнындағы әдеби білім беру үдерісінде эпистолярлық жанрды оқыту студенттердің әдеби мәтінді тұлғалық, тарихи және мәдени контексте қабылдауына мүмкіндік беретін маңызды бағыттардың бірі болып табылады. Хат жанры көркем баяндау мен деректік нақтылықты тоғыстыра отырып, автордың ішкі дүниесін, азаматтық ұстанымын және қоғамдық жауапкершілігін тікелей танытатын әдеби форма ретінде ерекшеленеді. Осы тұрғыдан алғанда эпистолярлық мәтіндерді талдау білім алушылардың тарихи санасын, мәтінді интерпретациялау қабілетін және тұлғатану дағдыларын қалыптастыруда айрықша рөл атқарады. Мұстафа Шоқай хаттарын оқу арқылы студенттер тұлғаның қалыптасу кеңістігін, көп этносты ортадағы азаматтық көзқарасты және ұлттық жауапкершілік ұғымын терең түсіне алады. Қоғам қайраткерінің хаттары туралы «Мұстафа Шоқай хаттарының педагогикалық маңызы» атты мақаламда : «Мұстафа Шоқайдың хаттары – жеке тұлғаның ішкі жан дүниесін, саяси ұстанымдарын, замана келбетін және елінің тағдырына деген жанашырлығын бейнелейтін маңызды жазба деректер. Оның хаттары тек тарихи құжат ретінде емес, әдеби-көркем мұра ретінде де құнды. Бұл хаттарда сол заманның әлеуметтік-саяси жағдайы, ел болашағына деген аландаушылық және тұлғаның жеке эмоциялары шынайы әрі әсерлі баяндалған. Мұстафа Шоқайдың хаттары арқылы оқушылар ел тарихының күрделі кезеңдерін түсініп қана қоймай, ұлт көшбасшысының терең ойларын, шынайы адами қасиеттерін тануға мүмкіндік алады. Тұлғатану арқылы жастардың тұлғалық образы қалыптасады [10]», - деген пікір білдірдім.

Осы негізде Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мәтіндерін автобиографиялық баяндау, тұлғалық рефлексия және қоғамдық миссия тұрғысынан қарастырып, эпистолярлық жанрдың жоғары оқу орнында оқытудың ғылыми-теориялық әрі тәрбиелік әлеуетін айқындауға бағытталады. Осы тұста мысал ретінде қайраткердің: «Ақмешіт - өзімнің туып-өскен, алғаш рет мектепке қадам басқан жерім. Мен осында тұратын өзбек, қазақ, татар, орыс және яһудейлердің бәрін түгел дерлік танимын. Бүкіл қала тұрғындары мені де жақсы таниды. "Өзі қадірлі кісінің баласын да сыйлау керек" деген біздің халықтың салтымен ел маған көп құрмет көрсететін. Әсіресе қазақтар мені өздерінің сенімді өкілі, қорғаны есептейтін» - деген сөздері ойға оралады [11]. Мұнда Мұстафа Шоқайдың автобиографиялық баяндау мәнері мен эпистолярлық жанрға тән тұлғалық рефлексия айқын көрінеді. Мәтіннің «Ақмешіт – өзімнің туып-өскен, алғаш рет мектепке қадам басқан жерім» деп басталуы автордың өмірбаяндық деректі жеке естелік ретінде ғана емес, тұлғалық қалыптасудың символдық кеңістігі ретінде ұсынуын аңғартады. Ақмешіт қаласы мұнда географиялық атау емес, автордың әлеуметтік, мәдени және рухани болмысы қалыптасқан ұлттық хронотоп қызметін атқарады.

Мәтінде қала тұрғындарының этникалық көптүрлілігін атап көрсету (өзбек, қазақ, татар, орыс, яһудей) автордың дүниетанымындағы көпмәдениеттілік пен төзімділік ұстанымын білдіреді. Бұл тізбекте этностар иерархиясыз, тең дәрежеде беріледі, яғни мәтінде «бөтен» мен «өзге» категориялары жоқ. Әдеби тұрғыдан алғанда, бұл — автордың азаматтық көзқарасын бейнелейтін инклюзивті дискурс. «Бүкіл қала тұрғындары мені де жақсы таниды» деген сөйлемде эпистолярлық жанрға тән өзін-өзі сипаттау (автохарактеристика) элементі байқалады. Автор өзін халықтан жоғары қоймайды, керісінше, қоғаммен өзара сенім мен танылу қатынасы арқылы сипаттайды. Мұнда «тану» ұғымы тек әлеуметтік беделді емес, моральдық мойындауды білдіреді. Мәтіндегі халық даналығына сүйену («өзі қадірлі кісінің баласын да сыйлау керек») ұлттық дүниетанымның мәтінге енгізілуін көрсетеді. Бұл фольклорлық формула эпистолярлық баяндауға мәдени код ретінде қызмет етіп, автордың жеке тағдырын халықтық дәстүрмен байланыстырады. Осы арқылы Шоқай өз беделін жеке жетістікпен емес, ұлттық моральдық өлшеммен түсіндіреді. «Әсіресе қазақтар мені өздерінің сенімді өкілі, қорғаны есептейтін» деген тұжырым мәтіндегі идеялық кульминация болып табылады. Бұл сөйлемде авторлық «мен» жеке адамнан қоғамдық миссия иесіне айналады. Әдеби тұрғыдан бұл – эпистолярлық жанрға тән әлеуметтік рөлді санау тәсілі. Автор өзін билік иесі ретінде емес, халық сенім артқан қорғаушы, өкіл ретінде сипаттайды, бұл оның саяси-этикалық ұстанымын айқындайды.

Зерттеу аясында эпистолярлық жанрды оқыту әдістемесінің тиімділігін анықтау мақсатында жоғары оқу орнында педагогикалық эксперимент жүргізілді. Экспериментке барлығы 60 студент қатысты. Білім алушылардың Мұстафа Шоқай тұлғасы мен оның хаттары жөніндегі бастапқы білім деңгейін анықтау мақсатында диагностикалық сипаттағы сауалнама жүргізілді. Әрбір студентке үш мазмұндық сұрақ ұсынылып, жауаптар «білемін», «білмеймін», «есіме түсіре алмадым» нұсқалары бойынша белгіленді.

Кесте 1. Экспериментке дейінгі жалпы сұрақ нәтижесі

Сұрақ	Білемін	Білмедім	Есіме түсіре алмадым
1. Мұстафа Шоқайдың шығармашылығымен таныссыз ба?	24	22	14
2. Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы туралы не білесіз?	18	26	16
3. Мұстафа Шоқайдың жазған хаттары туралы не айта аласыз?	12	32	16

Нәтижелерді өңдеу барысында барлық жауаптар жинақталып, топтың жалпы білім көрсеткіші пайыздық үлеспен анықталды. Жиынтық талдау деректері білім алушылардың белгілі бір бөлігінде Мұстафа Шоқай және оның эпистолярлық мұрасы туралы білімнің жүйесіз әрі фрагментарлы екенін көрсетті. Сонымен қатар «білемін» деп жауап бергендердің үлесі салыстырмалы түрде төмен деңгейде қалып, зерттелетін тақырыпты мақсатты түрде оқытудың қажеттігін айқындады. Осы диагностикалық кезең нәтижелері кейінгі қалыптастырушы эксперимент үшін бастапқы база ретінде алынып, оқыту әдістемесінің тиімділігін салыстырмалы түрде бағалауға мүмкіндік берді.

1 сурет - Сауалнама нәтижесі

Алынған деректер студенттердің 44%-ы Мұстафа Шоқайдың тұлғасы мен оның эпистолярлық мұрасы туралы жеткілікті ақпаратқа ие емес екенін көрсетті, ал тек 30%-ы ғана нақты білемін деп жауап берген. Бұл жағдай Мұстафа Шоқай хаттарын арнайы оқыту қажеттігін дәлелдейді.

Сонымен сабақ үдерісінде Мұстафа Шоқайдың хаттары эпистолярлық жанр контекстінде негізгі оқу материалы ретінде ұсынылды. Оқыту барысында мәтіндік талдау, салыстырмалы талдау, рөлдік ойын, пікірталас және шығармашылық жазба сияқты белсенді оқыту әдістері жүйелі түрде қолданылды. Студенттердің оқу жетістігі бірнеше көрсеткіш арқылы бағаланды: тапсырмаларды орындау деңгейі, сабақтағы белсенділік, талқылауға қатысуы және шығармашылық жұмыстардың мазмұндық сапасы. Эксперимент нәтижелері сандық және сапалық талдау негізінде жүйеленді.

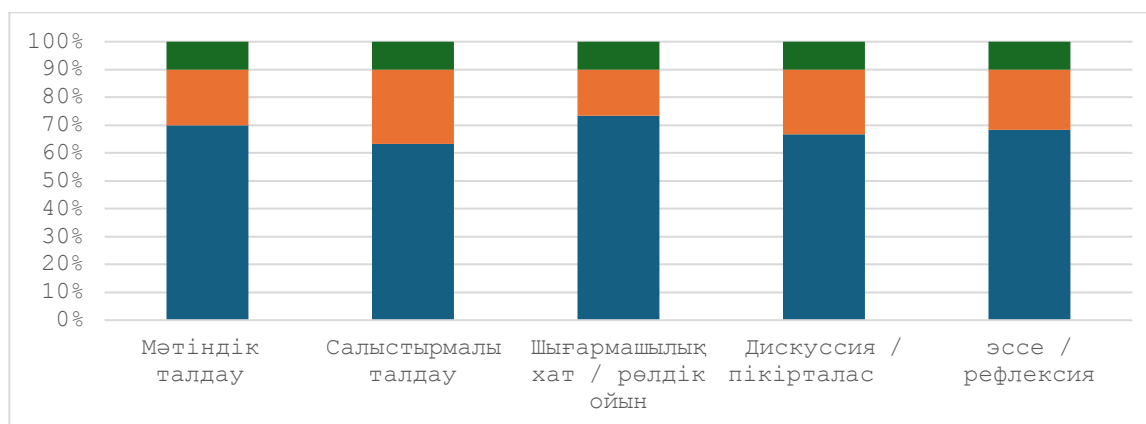
Кесте 2. *«Шет елдердегі қазақ әдебиеті» курсына ұсынылатын лекция мен практикалық сабақ тақырыптары*

	Лекция тақырыптары	Практикалық сабақ тақырыптары
1.	М. Шоқайдың өмірі мен шығармашылығы.	М. Шоқайдың өмірі мен шығармашылығы туралы шоқайтанушылардың еңбектері мен пікірлері
2.	М. Шоқайдың «1917 жыл», Мария Шоқайдың «Менің Мұстафам» естеліктері.	М. Шоқай естелігінің жариялануы, зерттелуі. М. Шоқай естелігінің тарихи-танымдық маңызы. М. Шоқай естелігінің жанрлық, стильдік ерекшелігі

3.	Мұстафа Шоқайдың эпистолярлық мұрасы.	М. Шоқай хаттары әдеби мәтін ретінде тілдік-стильдік ерекшелігін талдау
4.	Мұстафа Шоқай хаттарының тақырыптық ерекшелігі, саяси мәні.	М. Шоқай хаттарын мазмұны бойынша талдау және инсценировка

Сандық талдау деректері студенттердің басым көпшілігінің эпистолярлық жанрға негізделген тапсырмаларды жоғары деңгейде меңгергенін көрсетті. Мәтіндік талдау тапсырмасын студенттердің 70%-ы жоғары деңгейде орындаса, 20%-ы орташа, тек 10%-ы төмен деңгейде нәтиже көрсетті. Салыстырмалы талдау барысында жоғары деңгей көрсеткен студенттер үлесі 63%-ды құрады. Шығармашылық хат жазу және рөлдік ойын элементтері енгізілген тапсырмаларда жоғары нәтижеге жеткендер саны 73%-ға жетіп, бұл эпистолярлық жанрдың студенттердің эмоциялық және шығармашылық әлеуетін белсенді іске қосатынын дәлелдейді. Дискуссия мен пікірталас барысында студенттердің 67%-ы жоғары деңгейде қатысып, өз көзқарасын дәлелді түрде жеткізе алды. Қорытынды эссе мен рефлексия тапсырмаларында да ұқсас нәтиже байқалып, студенттердің 68%-ы жоғары деңгей көрсетті. Жалпы алғанда, барлық тапсырмалар бойынша студенттердің 63–73%-ы жоғары деңгейде нәтиже көрсетіп, орташа деңгей 17–27% аралығында, ал төмен деңгей тек 10% шамасында болды. Бұл деректер эпистолярлық жанрды оқыту әдістемесінің тиімділігін сандық тұрғыдан дәлелдейді.

Сапалық талдау студенттердің оқу үдерісіндегі танымдық және тұлғалық өзгерістерін айқындауға мүмкіндік берді. Мәтіндік талдау барысында студенттер Мұстафа Шоқай хаттарындағы тарихи оқиғалар мен автордың ішкі дүниесін өзара байланыстыра талдап, мәтін мазмұнын деректік және көркемдік қырынан түсіндіре алды [12]. Салыстырмалы талдау тапсырмаларында студенттер эпистолярлық мәтіндерді ресми сипаттағы тарихи құжаттармен салыстыра отырып, хат жанрына тән эмоциялық, публицистикалық және диалогтық ерекшеліктерді айқын ажырата білді. Бұл тапсырмалар эпистолярлық жанрдың әдеби табиғатын терең ұғынуға ықпал етті. Рөлдік ойын және шығармашылық хат жазу кезеңінде студенттердің тарихи контексті сақтау, авторлық стильге еліктеу және эмоциялық қатысу деңгейі жоғары болды. Бұл эпистолярлық жанрдың эмпатиялық қабылдауды күшейтетін мүмкіндігін көрсетті. Дискуссия және рефлексия барысында студенттер тарихи тұлғаның идеяларын бүгінгі қоғамдық мәселелермен байланыстырып, сыни тұрғыдан ой қорыта алды [13]. Талқылауларда студенттердің жеке пікір айтуға, дәлел келтіруге және тарихи пайым жасауға бейімділігі артқаны байқалды [14].

2 сурет – Сабақ нәтижелерінің сандық көрсеткіштері

Эксперимент нәтижелерін жинақтай келе, эпистолярлық жанр негізінде ұйымдастырылған сабақтар студенттердің тарихи тұлғаны тану деңгейін едәуір арттырғаны

анықталды. Мұстафа Шоқай хаттарын оқу арқылы білім алушылар тарихи деректі эмоционалдық және тұлғалық тұрғыдан қабылдап, мәтінді терең түсінуге мүмкіндік алды. Сонымен қатар эпистолярлық жанрды қолдану студенттердің эмпатиялық ойлауын, салыстырмалы талдау дағдыларын, сыни пайымын және шығармашылық қабілеттерін дамытуға оң әсер етті [15].

Жинақтай келгенде, Мұстафа Шоқай хаттарын оқу үдерісіне кіріктіру әдістемесі жоғары оқу орнындағы «Шет елдердегі қазақ әдебиеті» пәндері аясында тиімді педагогикалық құрал ретінде өзін толықтай ақтайды және эпистолярлық жанрды оқытудың ғылыми-әдістемелік әлеуетін нақты нәтижелер арқылы дәлелдейді.

Қорытынды

Зерттеу нәтижелері эпистолярлық жанрдың қазақ әдебиетіндегі көркемдік және идеялық әлеуетін жоғары оқу орнында оқыту арқылы толық ашуға болатынын көрсетті. Эпистолярлық мәтіндер автор тұлғасын, тарихи уақытты және ұлттық идеяны біртұтас дискурста бейнелейтін жанр ретінде әдеби талдаудың маңызды нысанына айналады. Зерттеу барысында Мұстафа Шоқай эпистолярлық мұрасын оқу материалы ретінде пайдалану студенттердің тарихи тұлғаны тану деңгейін арттырып қана қоймай, олардың эмпатиялық қабылдауын, сыни пайымын және шығармашылық белсенділігін күшейтетіні анықталды. Сандық және сапалық талдау нәтижелері эпистолярлық жанрға негізделген тапсырмалардың басым көпшілігі студенттер тарапынан жоғары деңгейде меңгерілгенін көрсетті. Бұл көрсеткіштер ұсынылған әдістеменің жүйелі әрі нәтижелі екенін айғақтайды. Сонымен қатар эпистолярлық жанрды оқыту барысында қолданылған мәтіндік талдау, салыстырмалы талдау, рөлдік ойын және шығармашылық жазба сияқты белсенді оқыту әдістері білім алушылардың оқу үдерісіне белсенді қатысуына, авторлық позицияны түсінуге және тарихи мәтінмен саналы түрде жұмыс істеуге мүмкіндік берді. Бұл эпистолярлық мәтіндерді тек қосымша дерек емес, әдеби білім берудің толыққанды нысаны ретінде қарастыру қажеттігін көрсетеді.

Мұстафа Шоқай хаттарын жоғары оқу орнындағы «Шет елдердегі қазақ әдебиеті» пәні аясында жүйелі түрде оқыту эпистолярлық жанрдың ғылыми-әдістемелік әлеуетін ашуға, әдеби білім мазмұнын жаңғыртуға және тарихи тұлғаларды оқытуда тұлғалық-бағдарлы тәсілді жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Зерттеу нәтижелері эпистолярлық жанрды оқытуға арналған арнайы оқу модульдерін, пәнаралық курстарды және әдістемелік құралдарды әзірлеуге негіз бола алады.

Алғыс білдіру

Бұл мақала Қорқыт Ата атындағы Қызылорда университетінің Басқарма төрағасы – Ректор гранты аясында жас ғалымдарға арналған ғылыми жобаларды қаржыландыру конкурсы негізінде орындалды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

- 1 Habibova M.N. Letter Writing and the Epistolary Form in Modernist Literature // Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations. – 2025. – Vol. 4. № 2. – ISSN 2751-4390.
- 2 Қойгелдиев, М. *Мұстафа Шоқай және Түркістан*. – Алматы: Санат, 1997.
- 3 Қирабаев, С. *Әдебиет және дәуір талабы*. – Алматы: Ғылым, 1997.
- 4 Altman, D. G. *Epistolarity: Approaches to a Form*. – Columbus: Ohio State University Press, 1982.
- 5 Бахтин, М. М. *Эстетика словесного творчества*. – Москва: Искусство, 1997.
- 6 Akhtamova, F. U. (2025). *The Evolution of Epistolary Genre and Its Nature in World Literature*. London: Routledge.
- 7 Таңдамалы шығармалар [Мәтін] : Үш томдық Шоқай Мұстафа- Алматы : Қайнар , 2007. – Мәдени мұра.– 3000 дана . – 9965-9948-6-2 2-ші том .– 392 бет

- 8 Таңдамалы шығармалар [Мәтін] : үш томдық / М. Шоқай- Алматы : Қайнар , 2007.– 3000 дана . – 9965-9948-7-0 (3-т.) (мұқ.), – 9965-9948-4-6 - "Мәдени мұра" мемлекеттік бағдарламасы бойынша . 3-том .– 382
- 9 Zholmakhanova, A. B., Tuyakbaev, G. A., Abdrazakov, K., Oralova, G. S., & Serdali, B. K. (2018). *Kazakh Emigration and Historical Significance of Memories of Mustafa Shokay*. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 23(82), 111– 120. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1495807>
- 10 Бекболат Ж.Н., Жолмаханова А.Б., Сейфуллах Й. Педагогическое значение писем Мустафы Шокая // *Scientific Journal of Pedagogy and Economics*. – 2025. – Т. 414, № 2. – С. 95–108. – DOI: 10.32014/2025.2518-1467.915
- 11 Эпистолярлық мұрасы : екі томдық Шоқай, Мұстафа ; жауап. ред., алғысөз бен түсіндірмелер. авт. К. Л. Есмағамбетов ; құраст. Ғ. Т. Исахан ; ауд.: Ә.Әбіласанұлы, Ғ.Исахан, У.Қыдырханұлы .- Алматы : СаҒа , 2006. – 9965-443-44-0 (мұқ.) - Мәдени мұра бағдарламасы бойынша шығарылды . Т. 1 .– 423 б
- 12 Жұмақаева Б. Д. *Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі*. — Алматы: «Қыздар университеті» баспасы, 2015. — 242 б.
- 13 Мамыт А. А., Нұрпейісов Н. Ж. *Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі: Оқу құралы*. — Шымкент: 2016 – 186-бет.
- 14 Бітібаева Қ. *Әдебиетті оқыту әдістемесі*. — Алматы: Рауан, 1997. — 288 б.
- 15 Нұрғожа Б. Б., Сабыровна І. *Білім беру үдерісіндегі сыни ойлаудың маңыздылығы*. — Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті хабаршысы, Педагогика. Психология. Социология, 2025

References

- 1 Habibova M.N. Letter writing and the epistolary form in modernist literature, *Journal of Multidisciplinary Sciences and Innovations*, 4(2), 45–52 (2025).
- 2 Koigeldiev M. *Mustafa Shokaj zhane Turkistan [Mustafa Shokay and Turkestan]* (Sanat, Almaty, 1997).
- 3 Kirabaev S. *Adebiet zhane dauir talaby [Literature and the demands of the era]* (Gylym, Almaty, 1997).
- 4 Altman J.G. *Epistolarity: Approaches to a Form* (Ohio State University Press, Columbus, 1982, 236 p.).
- 5 Bakhtin M.M. *Estetika slovesnogo tvorchestva [Aesthetics of verbal creativity]* (Iskusstvo, Moscow, 1997, 445 p.).
- 6 Akhtamova F.U. The evolution of the epistolary genre and its nature in world literature (Routledge, London, 2025, 198 p.).
- 7 Shokaj M. *Tandamaly shygarmalar. Ush tomdyk [Selected works. Three volumes]* (Kainar, Almaty, 2007, Vol. 2, 392 p.).
- 8 Shokaj M. *Tandamaly shygarmalar. Ush tomdyk [Selected works. Three volumes]* (Kainar, Almaty, 2007, Vol. 3, 382 p.).
- 9 Zholmakhanova, A. B., Tuyakbaev, G. A., Abdrazakov, K., Oralova, G. S., & Serdali, B. K. (2018). *Kazakh Emigration and Historical Significance of Memories of Mustafa Shokay*. *Utopía y Praxis Latinoamericana*, 23(82), 111–120. <https://doi.org/10.5281/zenodo.1495807>
- 10 Bekbolat Zh. N., Zholmakhanova A. B., Seifullakh Y. *Pedagogicheskoe znachenie pisem Mustafy Shokaya // Scientific Journal of Pedagogy and Economics*. – 2025. – Vol. 414, No. 2. – Pp. 95–108. – DOI: 10.32014/2025.2518-1467.915 .
- 11 Shokaj M. *Epistoljarlyk murasy. Eki tomdyk [Epistolary heritage. Two volumes]*, Ed. K.L. Esmagambetov (SaGa, Almaty, 2006, Vol. 1, 423 p.).
- 12 Zhumakaeva B.D. *Kazak adebietin okytu adistemesi [Methods of teaching Kazakh literature]* (Kazakh Women’s University Press, Almaty, 2015, 242 p.).
- 13 Mamyt A.A., Nurpeisov N.Zh. *Kazak adebietin okytu adistemesi [Methods of teaching Kazakh literature]* (Shymkent, 2016, 186 p.).

- 14 Bitibaeva K. Adebietti okytu adistemesi [Methods of teaching literature] (Rauan, Almaty, 1997, 288 p.).
- 15 Nurgazha B.B., Sabirovna I. The importance of critical thinking in the educational process, Bulletin of L.N. Gumilyov Eurasian National University. Pedagogy. Psychology. Sociology, 1, 112–119 (2025).

Бекболат Жаннур^{1*}, Жолмаханова Акерке¹, Сейфуллах Йылдырым²

¹Кызылординский университет имени Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан

²Университет Гази, Анкара, Турция

*e-mail: zhannurbekbolat@gmail.com

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ ПИСЬМАМ М. ШОКАЯ ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИМ МЕТОДОМ

Аннотация. В данной исследовательской статье рассматриваются научно-методические аспекты преподавания эмигрантской эпистолярной литературы в системе высшего образования. Объектом исследования стал процесс использования эмигрантских писем в рамках литературных дисциплин вузов. В статье выявляются проблемы, которые затрудняют полное раскрытие жанровой специфики эмигрантского эпистолярного наследия казахской литературы и его потенциала в учебном процессе. В ходе исследования применялись литературоведческий анализ, сравнительный метод, систематизация и педагогическое моделирование. Эмигрантские письма рассматриваются не только как исторические документы, но и как литературные тексты, отражающие личностное мировоззрение и национальные идеи, а также обосновываются их познавательные и воспитательные возможности в образовательном процессе. Особенно анализируется эпистолярное наследие Мустафы Шокая как репрезентативный пример эмигрантского дискурса. По результатам исследования научно-методические подходы к преподаванию эмигрантской эпистолярной литературы формируются в единую систему, предлагаются основные компоненты методической модели для вузов. Предложенные выводы направлены на формирование историко-культурного сознания студентов, развитие навыков комплексного анализа текстов и модернизацию содержания литературного образования. В исследовании эпистолярное наследие Мустафы Шокая рассматривается как важный источник истории и культуры Казахстана, а также как духовная и литературная ценность, с научно-теоретическим обоснованием его жанровой специфики, стилистических и идейно-содержательных особенностей на уровне высокого литературного дискурса. В результате была подтверждена репрезентативность эмигрантской эпистолярной литературы и её познавательная и духовная роль в формировании национального мировоззрения и исторической памяти. Полученные выводы и научные результаты могут быть использованы для совершенствования преподавания эпистолярного жанра в вузах и школах, в разработке специальных курсов и элективных дисциплин, а также для уточнения актуальных вопросов научного исследования казахского эпистолярного наследия и определения перспектив его изучения.

Ключевые слова: эмигрантская литература, эпистолярный жанр, казахская литература, методика, Мустафа Шокай, эпистолярное наследие

Bekbolat Zhannur^{1*}, Zholmakhanova Akerke¹, Seyfullah Yildirim²

¹Korkyt Ata Kyzylorda University, Kyzylorda, Kazakhstan

²Gazi University, Ankara, Turkey

*e-mail: zhannurbekbolat@gmail.com

THEORETICAL FOUNDATIONS OF TEACHING M. SHOKAI'S LETTERS THROUGH A RESEARCH-BASED APPROACH

Abstract. This research article examines the scientific and methodological aspects of teaching emigrant epistolary literature in higher education. The object of the study was the use of emigrant letters as educational material within literary courses at universities. The article identifies issues that hinder the full disclosure of the genre characteristics of Kazakh emigrant epistolary heritage and its potential in the teaching process. The study employed literary analysis, comparative methods, systematization, and pedagogical modeling. Emigrant letters are considered not only as historical documents but also as literary texts reflecting personal worldviews and national ideas, highlighting their cognitive and educational potential. In particular, Mustafa Shokay's epistolary heritage is analyzed as a representative example of the emigrant discourse. As a result, the literary, pedagogical, and methodological principles of teaching emigrant epistolary literature are consolidated into a coherent system, and the main components of a methodological model for higher education are proposed. The findings aim to develop students' historical and cultural consciousness, enhance skills in comprehensive text analysis, and modernize the content of literary education. Mustafa Shokay's epistolary heritage is examined as a significant source of Kazakhstan's history and culture, as well as a spiritual and literary value, with scientific-theoretical justification of its genre specificity, stylistic, and ideological-content features at a high literary discourse level. Consequently, the representative nature of the emigrant epistolary genre and its cognitive and spiritual role in shaping national consciousness and historical awareness are confirmed. The conclusions and scientific results of the study can be applied to improve the teaching of epistolary genres in universities and schools, develop special courses and elective disciplines, and clarify the current issues and future directions in the scholarly study of Kazakh epistolary heritage.

Keywords: emigrant literature, epistolary genre, Kazakh literature, methodology, Mustafa Shokay, epistolary heritage

Келін түсті 25 ақпан 2026

Авторлар туралы мәлімет

Бекболат Жаннұр Нұрболатқызы – гуманитарлық ғылымдар магистрі, Қорқыт ата атындағы Қызылорда университеті «Қазақ тілі мен әдебиеті педагогтерін даярлау» мамандығының 2-курс докторанты, Қызылорда, Қазақстан, e-mail: zhannurbekbolat@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3095-1267>

Жолмаханова Аерке Болатқызы – PhD, Қорқыт атындағы Қызылорда университеті, Қызылорда, Қазақстан, e-mail: erke_zh@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8273-7046>

Сейфуллах Йылдырым – Гази білім беру факультетінің докторы, профессор, Гази университеті “Түрік тілі және әлеуметтік ғылымдар” кафедрасы, Анкара, Түркия, e-mail: seyfiyildirim@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4543-6524>

Информация об авторах

Бекболат Жаннұр Нурболатовна – магистр гуманитарных наук, докторант 2 курса Кызылординского университета имени Коркыт ата по специальности «Подготовка педагогов казахского языка и литературы», Кызылорда, Казахстан, e-mail: zhannurbekbolat@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3095-1267>

Жолмаханова Аерке Болатовна – PhD, Кызылординский университет имени Коркыт ата, Кызылорда, Казахстан, e-mail: erke_zh@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8273-7046>

Сейфуллах Йылдырым – доктор, профессор факультета образования, кафедра «Турецкий язык и социальные науки», Университета Гази, Гази, Анкара, Турция, e-mail: seyfiyildirim@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4543-6524>

Information about the authors

Bekbolat Zhannur Nurbolatkyzy – master of Humanities, 2nd year doctoral student of the specialty “training of teachers of the Kazakh language and literature” Korkyt Ata Kyzylorda

University, Kyzylorda, Kazakhstan, e-mail: zhannurbekbolat@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-3095-1267>

Zholmakhanova Akerke – PhD, Kyzylorda university named after Korkyt Ata, Kyzylorda, Kazakhstan, e-mail: erke_zh@mail.ru ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8273-7046>

Seyfullah Yildirim – Doctor, Professor, Gazi Faculty of Education, Department of Turkish Language and Social Sciences, Gazi University, Ankara, Turkey, e-mail: seyfiyildirim@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4543-6524>